

УДК 378.011.3-051:78]:005.963.1:

О. В. Мартиненко,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний університет)

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТА-ХОРЕОГРАФА В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ

Анотація

У статті розкриваються особливості фахової підготовки студентів-хореографів у педагогічних ВНЗ. Автором охарактеризовано основні складові професійно-творчої підготовки майбутніх учителів хореографії (виконавська, балетмейстерська, репетиторська, педагогічна) в умовах педагогічного ВНЗ з урахуванням творчого компонента, дано власне трактування поняття “професійно-творча підготовка студента-хореографа”.

Ключові слова: професійно-творча підготовка студента-хореографа, вчитель хореографії, виконавська діяльність, балетмейстерська діяльність, репетиторська діяльність, педагогічна діяльність.

Summary

The article reveals the peculiarities of the professional training of students-choreographers in pedagogical higher educational institutions. The author describes the main components of the professional and creative training of future choreography teachers (performing, choreography, tutoring, and pedagogical) in the conditions of the pedagogical higher educational institutions with considering the creative component, gives the interpretation of the “professional-creative training of a student-choreographer” concept.

Key words: professional-creative training of a student-choreographer, choreography teacher, performing activities, choreographer activities, tutoring activities, educational activities.

Сучасні соціальні умови висувають особливі вимоги до характеру професійної діяльності фахівця-хореографа і професійно-кваліфікаційної структури його праці в цілому. Загальновизнаним є той факт, що при формуванні навчально-професійної складової змісту підготовки фахівців, розробки структури цього процесу у ВНЗ необхідно враховувати особливості, характер і сферу майбутньої професійної діяльності, визначити широту профілю, набір компетенцій, якими повинен володіти випускник.

Хореографічна освіта – це цілком самостійна, цілісна, багаторівнева, багатоцільова художня система. Специфіка хореографічної діяльності, її приналежність до сценічності визначають нестандартність професійної підготовки фахівця-хореографа. Сьогодні в чинному переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України (№ 266 від 29 квітня 2015 р.), підготовка хореографа може здійснюватися за двома напрямками: шифр галузі 01 Освіта, код спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями) і шифр галузі 02 Культура і мистецтво, код спеціальності 024 Хореографія. Специфіка спрямованості майбутньої професійної діяльності не змінює логіку і зміст спеціальної підготовки, в основу якої покладено формування виконавських, балетмейстерських, педагогічних вмінь та навичок. У педагогічних вишах більш важливим є теоретико-

методичний компонент професійної підготовки. У ВНЗ мистецтва відбувається диференціація навчання, яка пов'язана з поглибленим вивченням того чи іншого конкретного танцювального напрямку, і пріоритет надається формуванню виконавських навичок.

У системі сучасної хореографічної педагогічної освіти особливої уваги набуває компетентнісна модель випускника, під якою розуміють результативно-цільову основу процесу професійної підготовки майбутнього вчителя хореографії, виражену системною якістю – компетентністю, що забезпечує його готовність і здатність до успішної (продуктивної) хореографічної діяльності в професійній і соціально-культурній сферах.

Дослідники проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя хореографії зазначають важливість формування протягом усього періоду навчання творчої компетентності, яка спрямована на розвиток і розкриття потенційних можливостей та внутрішніх ресурсів особистості, її повноцінну самореалізацію в навчальній і подальшій професійній діяльності. Так, питання творчого розвитку студентів розкривалися в таких дисертаційних дослідженнях: Л. Андрощук – формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії; О. Бережна – розвиток основ професійної творчості майбутніх хореографів у процесі вивчення предметів психолого-педагогічного циклу; Ю. Богачова – формування професійної готовності до практичної діяльності педагогів-хореографів; Г. Бурцева – управління розвитком творчого мислення студентів-хореографів у процесі вузівської підготовки; В. Корольова – формування творчої активності студентів-хореографів; С. Куценко – формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю; М. Юр'єва – професійно-творче становлення особистості студента-хореографа та ін. У своїх наукових працях вчені зазначають, що саме творчість, яка є основою хореографічного мистецтва, має стати стрижнем для підготовки кваліфікованого конкурентного спеціаліста, здатного творчо підходити до виконання своїх професійних обов'язків, сприймати і творити зміни, досягати та застосовувати інновації в педагогічному та мистецькому просторі.

Мета статті – виділити та охарактеризувати основні складові професійної підготовки майбутніх учителів хореографії в умовах педагогічного ВНЗ з урахуванням творчого компонента.

На нашу думку, “професійно-творча підготовка студентів-хореографів у педагогічних ВНЗ” є цілісною, планомірною системою, яка передбачає: підвищення рівня загальної гуманітарної підготовки; розширення знань про професійну діяльність вчителя хореографії; розвиток творчого підходу до вирішення професійних завдань; формування стійкої мотивації до постійного професійного росту й особистісного розвитку; відкритість до засвоєння творчого досвіду колег; рефлексію по відношенню до власних професійно-творчих стратегій.

Зміст професійної підготовки студентів-хореографів у педагогічних ВНЗ включає такі види діяльності: організаційно-управлінську, науково-дослідницьку, культурно-просвітницьку, художньо-критичну, танцювально-терапевтичну, виконавсько-творчу. У найбільш узагальненому вигляді основними підструктурами хореографічної підготовки студента є: виконавська, балетмейстерська, репетиторська та педагогічна діяльність. Усі ці види

діяльності об'єднує творчий компонент, який є пріоритетним у процесі фахової підготовки вчителя хореографії і сприяє розвитку професійної індивідуальності студента, його самовираженню, самореалізації, саморозвитку та ін. Тому всі вищеназвані складові професійної підготовки майбутнього фахівця доцільно розглядати з урахуванням творчого компонента.

Виконавська діяльність в процесі професійно-творчої підготовки майбутнього вчителя хореографії реалізується в систематичній репетиційній практиці, яка відбувається в танцювальних аудиторіях і сприяє розвитку психофізичного апарату студентів, засвоєнню й осмисленню ними технічних і виразних якостей різноманітних стилів, жанрів та форм хореографічної мови, вдосконаленню танцювальної техніки.

Продуктивність її освоєння залежить від індивідуальності студента, його психофізіологічних і фізичних ресурсів: рухливості (гнучкості) в різних відділах тіла, ніг, рук (особливо в тазостегнових суглобах), координації, стрибучості, стійкості, статичної та динамічної рівноваги, м'язової сили, фізичної витривалості, рухової пам'яті, координації, ритмічності і т. д. Таким чином, виконавський компонент професійно-творчої підготовки майбутнього вчителя хореографії включає анатомо-фізіологічні здібності та індивідуально-психологічні властивості, які сприяють результативності виконавської діяльності студента-хореографа.

У системі професійної хореографічної освіти виконавська діяльність студентів здійснюється в різних формах: виконання екзерсису, навчальних танцювальних етюдів, концертних номерів. Оволодіння виконавською діяльністю включає в себе засвоєння термінології (змісту) і пластичного знаку (форми), які сприяють переведенню сенсорних уявлень у моторну діяльність студента. Термін у хореографії (вербальна констатація знаку) розглядається в якості тезаурусної номінації і реалізується в практиці хореографічного навчання французькою мовою. Розуміння змісту французьких термінів і їх пояснення в образах відображає культуру рухової дії студента-хореографа через пластичний знак, під яким хореографи мають на увазі будь-яку спостережливу зовнішню пластичну форму, пов'язану з зоровим сприйняттям хореографічної мови.

Творчий компонент у виконавській діяльності виражається через індивідуальний танцювальний почерк студента, який проявляється у вмінні виразно (технічно, артистично, музично) виконувати навчальний матеріал або концертний репертуар, самостійно застосовувати елементи імпровізації для посилення сприйняття танцювального образу.

Іншим видом фахової підготовки студента-хореографа є балетмейстерська діяльність, яка сприяє розкриттю та розвитку індивідуальних ресурсів майбутнього спеціаліста як балетмейстера-постановника. Ознайомлення з основами балетмейстерської діяльності відбувається під час вивчення дисципліни "Мистецтво балетмейстера" та "Постановка концертних номерів", які включають технології створення композиції і постановки танців різного рівня складності. Інтеграція міжпредметних знань, умінь і навичок під час творчого процесу дає підставу для виконання студентом таких дій: комбінування, варіювання, моделювання, фантазування, корегування тощо.

Творчий компонент у цьому виді діяльності відіграє вирішальну роль.

Працюючи над постановкою танцювальної композиції, студент має проявляти творчість на всіх етапах: вибір актуальної, соціально-значущої теми; розробка програми (лібрето) танцю, визначення драматургії, добір музичного оформлення; пошук лексичного матеріалу та його вміле композиційне поєднання з малюнками танцю; розробка сценографії. Саме під час навчання в майбутніх фахівців закладаються основи індивідуального балетмейстерського стилю, розвивається хореографічне мислення. Крім того, в процесі виникнення навчальних проблемних ситуацій реалізація творчих задач набуває індивідуального змісту та форми, що передбачає суб'єктивну виконавську чи творчу версію відтворення студентом хореографічного матеріалу. На думку Р. Захарова, "...головне, що вимагається від педагога, – це найбільш уважне та повне розкриття індивідуальності своїх учнів, розвиток у кожного молодого балетмейстера саме йому притаманних творчих якостей, допомога в пошуках його особистого, оригінального творчого почерку" [3, с. 134].

Під час розвитку творчої індивідуальності студентів у балетмейстерській діяльності можуть виникати окремі проблеми. По-перше, наслідування кумира, улюбленого викладача, перенесення на себе не лише манер, характеру виконання рухів, але й манери спілкування, поведінки, стилю мислення, діяльності. Такий персоніфікований спосіб може призвести до переважання зовнішнього пластичного штампу в хореографічній діяльності, зниження самостійності, оригінальності мислення, активності в досягненні професіоналізму. По-друге, творчі невдачі в процесі професійної підготовки можуть проявлятися в "творчому застої", депресії, стресі, зниженні інтересу до навчання. Абстрагуючись від індивідуального ресурсу особистості, викладач тим самим знижує ефективність впливу на студента, що призводить до сумніву та помилок, втраті довіри, інтересу до творчого процесу в цілому, один до одного і, як наслідок, – "за штампованості" в творчості. Тому викладач має підтримувати, активізувати, коректно керувати творчим процесом студентів.

Втілення балетмейстерської ідеї студента-хореографа в навчальному процесі надає можливість її практичної апробації в соціальному плані, тобто реалізації задуму в навчальній групі в процесі практичних занять, апробації готової постановки в "класі", на сценічному майданчику. Це дозволяє в процесі професійно-творчої підготовки майбутнього вчителя хореографії здобувати навички репетиторства.

Репетиторська діяльність – це запланована самостійна робота студентів, яка виконується в спеціально відведений для цього час (в основному позааудиторний) або в процесі здійснення постановочної роботи під час навчальних занять, за завданням або при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Цей вид діяльності передбачає вирішення багатьох професійних завдань: якісна реалізація творчого задуму, вивчення композиції танцю, хореографічного тексту, удосконалення виконавської (темпова, ритмічна і динамічна узгодженість в групі) та акторської майстерності, розвиток організаторських здібностей.

Самостійність у репетиторській діяльності студента – властивість, яка виражена в умінні за власною ініціативою ставити цілі, знаходити шляхи їх досягнення і практично виконувати прийняті рішення. І. Смирнов підкреслював, що "репетитор повинен чітко уявляти кінцеву мету своєї роботи, чітко визначити завдання і, виходячи з цього, намітити таку послідовність і

методику репетиційної роботи, яка сприяла б найбільш швидкому і якісному її завершенню” [5, с. 56].

Творчість у цьому виді діяльності проявляється в умінні студента-постановника добирати найбільш результативні методи роботи з виконавцями, виходячи з їх індивідуальної виконавської підготовки та особистісних якостей, змінювати запланований хореографічний текст та композиційні малюнки для покращення якості номера.

Важливе місце в системі педагогічної хореографічної освіти відводиться навчанню студентів основам педагогічної діяльності, яка відбувається в трьох напрямках: 1) теоретична підготовка в рамках дисциплін психолого-педагогічного та хореографічного циклу; 2) методична підготовка під час практичних занять у танцювальних аудиторіях; 3) педагогічна діяльність під час проходження практик.

На основі аналізу наукових досліджень з питань фахової підготовки студентів-хореографів у педагогічних ВНЗ, ми визначили, що науковці приділяють значну увагу саме розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців. Так, А. Борисов підкреслює: “Педагогічні знання студента-хореографа формуються на основі знань методики танцювальної граматики, виконавської техніки і освоєння методик навчання (підготовки) фахівця (хореографа)” [1, с. 38]. Ю. Герасимова відмічає, що технологізація професійної підготовки хореографа приводить до інтенсивного розвитку педагогічних якостей особистості студента, які є сукупністю послідовно розвинених навичок, заснованих на теоретичній підготовці та спрямованих на вирішення різних хореографічних завдань [2, с. 4].

У своєму дисертаційному дослідженні М. Юр'єва зазначає, що педагогічна підготовка вимагає від студента-хореографа [6]:

- знань методичних і психолого-педагогічних основ наукової теорії хореографічного навчання і виховання; форм, методів і засобів навчання, обліку та оцінки результатів хореографічної діяльності;

- здатності керувати пізнавальними і руховими процесами; планувати систему педагогічних впливів; володіти професійною термінологією в галузі методології та технології хореографічного навчання, психології і педагогіки художньої творчості; застосовувати елементи педагогічної імпровізації;

- здатності проектувати і планувати педагогічну діяльність, визначати провідні професійні завдання, ставити цілі і завдання навчання з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей учнів;

- знань досягнень хореографічної педагогіки, володіння інформацією про передовий досвід педагогів-хореографів.

Творчість у педагогічній діяльності проявляється у вмінні студентів вибирати форми та методи педагогічної роботи відповідно до різних професійних ситуацій, проектувати плани роботи, розробляти конспекти хореографічних занять та сценарії виховних заходів, організовувати та проводити різноманітні форми навчально-виховного процесу.

Як показує практика, під час професійної підготовки майбутніх хореографів домінує функціональний підхід: одні викладачі акцентують увагу на стимулюванні позитивних мотивів до виконавської майстерності; другі – наголошують на пріоритеті розвитку балетмейстерських здібностей студентів; треті – надають перевагу формуванню педагогічної майстерності й активізації

самоорганізації особистості. Це, на наш погляд, призводить до однобічного, нерівномірного розвитку індивідуальних ресурсів професійно-творчої підготовки майбутніх учителів хореографії. Проблема полягає в тому, що в майбутньому студент може стати вузьким спеціалістом, не готовим до вирішення широкого спектру професійних творчих задач. На думку А. Мессерера, “творче формування артистів,... накопичення професійних якостей складається з такого різноманіття складових, які доповнюють одна одну, що виділити яку-небудь з них не можливо” [4, с. 7].

Отже, під час професійно-творчої підготовки студента-хореографа в умовах педагогічного вишу доцільно систематично та планомірно використовувати всі охарактеризовані вище нами види діяльності, які мають взаємодоповнювати одна одну в умовах інтегративного та інноваційного підходу до процесу навчання. Це, на нашу думку, може сприяти: активному та свідомому залученню студентів до художньо-творчої діяльності, яка здійснюється в різних видах і формах навчальних занять; упровадженню в педагогічний процес індивідуалізації навчання; застосуванню інноваційних освітніх технологій з метою розвитку і реалізації творчого потенціалу студента-хореографа.

Перспективи подальших пошуків ми вбачаємо у визначенні та експериментальній перевірці інноваційних форм професійно-творчої підготовки студента-хореографа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов А. И. Психолого-педагогические аспекты подготовки педагога-хореографа : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 “Педагогическая психология” / Алексей Иванович Борисов. – Самара, 2001. – 233 с.
2. Герасимова Ю. А. Развитие педагогических качества в профессиональной подготовке хореографов в вузах культуры и искусств: автореф. дисс. на получение научной степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Ю. А. Герасимова. – М., 2007. – 22 с.
3. Захаров Р. В. Записки балетмейстера / Ростислав Захаров. – М. : Искусство, 1976. – 351 с.
4. Мессерер А. М. Танец. Мысль. Время / Асааф Мессерер. – М. : Искусство, 1979. – 175 с.
5. Смирнов И. В. Искусство балетмейстера / Иван Смирнов – М. : Просвещение, 1986. – 190 с.
6. Юрьева М. Н. Профессионально-творческое становление личности студента-хореографа в вузах культуры и искусств : дисс. ... док. пед. наук : 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Марина Николаевна Юрьева. – Томск, 2010. – 570 с.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2017